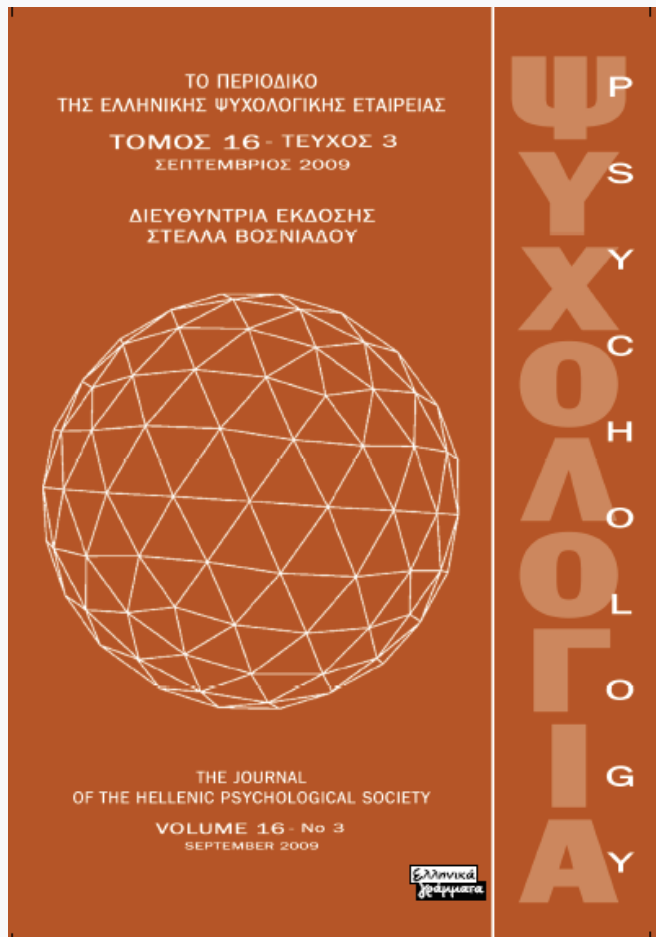

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 16, No 3 (2009)

The influence of self-construal $\hat{\Omega}$ n acculturation of Indian and Albanian immigrants in Greece: the implications for psychological health

Ευαγγελία Κατέρη, Ευάγγελος Καραδήμας

doi: [10.12681/psy_hps.23819](https://doi.org/10.12681/psy_hps.23819)

Copyright © 2020, Ευαγγελία Κατέρη, Ευάγγελος Καραδήμας

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Κατέρη Ε., & Καραδήμας Ε. (2020). The influence of self-construal $\hat{\Omega}$ n acculturation of Indian and Albanian immigrants in Greece: the implications for psychological health. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 16(3), 302–320. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23819

Η επίδραση της κατασκευής του εαυτού στον επιπολιτισμό Αλβανών και Ινδών μεταναστών στην Ελλάδα: οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΤΕΡΗ¹

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΡΑΔΗΜΑΣ²

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αν και ο επιπολιτισμός θεωρείται ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την ψυχική υγεία των μεταναστών, δεν είναι πολλές οι έρευνες που έχουν μελετήσει την επίδραση των πολιτισμικών αξιών του μετανάστη στην επιλογή στρατηγικής επιπολιτισμού και στην ψυχική υγεία. Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας είναι να διερευνηθεί η επίδραση της κατασκευής του εαυτού στην επιλογή στρατηγικής επιπολιτισμού. Επιπλέον στόχο αποτελεί η μελέτη της επίδρασης που ασκεί ο επιπολιτισμός στην ψυχική υγεία, όπως επίσης η μελέτη της αλληλεπίδρασης μεταξύ των τριών αυτών παραγόντων, της κατασκευής του εαυτού, του επιπολιτισμού και της ψυχικής υγείας. Σε ένα δείγμα 120 μεταναστών, εκ των οποίων οι 62 ήταν Ινδοί και οι 58 Αλβανοί, διαπιστώθηκε ότι η εναρμόνιση συνδέεται θετικά και με τη συλλογική κατασκευή του εαυτού και με την ανεξάρτητη κατασκευή του εαυτού, ενώ ο διαχωρισμός δεν συνδέεται με την κατασκευή του εαυτού. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ατόμων με υψηλό και χαμηλό επίπεδο ανεξάρτητης κατασκευής του εαυτού ως προς την εναρμόνιση, με τη διαφορά να είναι υπέρ των ατόμων με υψηλό επίπεδο ανεξάρτητης κατασκευής του εαυτού. Ως προς τη σχέση μεταξύ επιπολιτισμού και ψυχικής υγείας, διαπιστώθηκε ότι ο διαχωρισμός συνδέεται αρνητικά με το άγχος και με την κατάθλιψη, ενώ η εναρμόνιση δεν παρουσιάζει καμία απολύτως σχέση με την ψυχική υγεία. Αν και διαπιστώθηκε ότι η κατασκευή του εαυτού σε συνδυασμό με το διαχωρισμό ευθύνονται για ένα σημαντικό ποσοστό της διακύμανσης της κατάθλιψης, δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η κατασκευή του εαυτού μεσολαβεί στη σχέση διαχωρισμού και κατάθλιψης.

Λέξει-κλειδιά: Επιπολιτισμός, Εναρμόνιση, Διαχωρισμός, Ανεξάρτητη κατασκευή του εαυτού, Αλληλοεξαρτώμενη κατασκευή του εαυτού, Άγχος, Κατάθλιψη.

1. Διεύθυνση: Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης/Κλινική Ψυχολόγος (Msc.). Βάρναλη 19, Ρέθυμνο, Τ.Κ. 74100, Τηλ. 28310 57566, E-mail: ekateri@gmail.com

2. Διεύθυνση: Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 74100, Γάλλος, Ρέθυμνο. Τηλ.: 28310 77532, Fax 28310 77578, E-mail: karademas@psy.soc.uoc.gr

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια το θέμα της μετανάστευσης έχει αποτελέσει αντικείμενο πλήθους ερευνών. Η μετανάστευση ως διαδικασία και ως βίωμα είναι τώρα ένα θέμα πιο επίκαιρο παρά ποτέ, λόγω των διεθνών πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων. Εξαιτίας των ιδιαίτερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην εκάστοτε χώρα υποδοχής, με σημαντικότερα ίσως από αυτά την πολιτισμική αλλαγή αλλά και τις δυσκολίες διαβίωσης, η ποιότητα ζωής και η ψυχική υγεία των μεταναστών φαίνεται – αν και όχι πάντα – πως είναι χειρότερες από αυτές των γηγενών. Υψηλά φαίνεται ότι είναι τα ποσοστά της σχιζοφρένειας (Bhugra, 2000. Charalabaki et al., 1995. Eaton & Harrison, 2000. Mallett et al., 2002. Morgan et al., 2003), του άγχους και της κατάθλιψης (Iwamasa & Hilliard, 1999. Streit, Leblanc & Mekki-Berrada, 1998), καθώς και σωματικών παθήσεων (Moghaddam et al., 2002. Vermeulen et al., 1990).

Όσον αφορά την ψυχική υγεία των μεταναστών στην Ελλάδα, ενδεικτικά στοιχεία παρατίθενται από την Παπαστυλιανού (2008), τα οποία αφορούν περιστατικά που διαγνώστηκαν και έτυχαν περίθαλψης στο Αιγινήτειο Νοσοκομείο κατά την περίοδο 2000-2004. Οι πιο συχνές διαγνώσεις συγκεντρώνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες διαταραχών, στις ψυχωσικές, στις συναισθηματικές και στις αγχώδεις διαταραχές. Ελαφρώς μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των συναισθηματικών διαταραχών, με συχνότερη την κατάθλιψη. Στοιχεία για την ψυχική υγεία τόσο γυναικών όσο και ανδρών μεταναστών, σε έρευνα των Σπανέα και Κаланτζή-Αζίζι (2006), επίσης υποδηλώνουν μια αυξημένη ευπάθεια σε κατάθλιψη, ενώ ο παράγοντας της κοινωνικής στήριξης φαίνεται να δρα προστατευτικά για το άτομο. Από τους παράγοντες εκείνους που συμβάλλουν στην ψυχική υγεία των μεταναστών, ο παράγοντας του επιπολιτισμού μάλλον είναι και ο πιο μελετημένος τόσο σε ελληνικές όσο και σε ξένες έρευνες.

Ο επιπολιτισμός ορίζεται ως η πολιτισμική

αλλαγή που είναι αποτέλεσμα συνεχούς και άμεσης επαφής μεταξύ δύο διαφορετικών πολιτιστικών ομάδων (Berry, 2005, 1992. Berry et al., 1992). Ενώ στην αρχή ο επιπολιτισμός θεωρούνταν ως ένα φαινόμενο που λαμβάνει χώρα σε ομαδικό επίπεδο, στη συνέχεια θεωρήθηκε ένα φαινόμενο που λαμβάνει χώρα και σε ατομικό επίπεδο και ονομάστηκε ψυχολογικός επιπολιτισμός (Berry, 1992).

Σε ατομικό επίπεδο, ο ψυχολογικός επιπολιτισμός αναφέρεται σε ψυχολογικές αλλαγές του ατόμου που έχουν να κάνουν τόσο με τη συμπεριφορά του όσο και με τα εσωτερικά χαρακτηριστικά του. Οι αλλαγές στη συμπεριφορά περιλαμβάνουν αλλαγές σε αξίες, στάσεις, ικανότητες και κίνητρα. Σημαντικές είναι και οι αλλαγές στην εθνική ταυτότητα που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια του επιπολιτισμού, αλλά και τα ψυχολογικά και τα κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν (Berry et al., 1987). Βασική παράμετρος που καθορίζει αυτές τις αλλαγές είναι η επιλογή από την πλευρά του ατόμου της τακτικής επιπολιτισμού που θα ακολουθήσει.

Οι μετανάστες, σύμφωνα με τον Berry (2005), αντιμετωπίζουν δύο κεντρικά ζητήματα/ερωτήματα, η απάντηση των οποίων καθορίζει και την τακτική επιπολιτισμού που πρόκειται να επιλέξουν. Αυτά τα δύο ζητήματα είναι, από τη μια, η διατήρηση του πολιτισμού της χώρας καταγωγής, και από την άλλη, η υιοθέτηση του πολιτισμού της χώρας υποδοχής. Η θετική ή η αρνητική απάντηση του ατόμου στα δύο αυτά κεντρικά ζητήματα δημιουργεί τέσσερις δυνατές τακτικές επιπολιτισμού, οι οποίες είναι η αφομοίωση, η εναρμόνιση, ο διαχωρισμός και η περιθωριοποίηση. Κατά την αφομοίωση, το άτομο αλλάζει την ταυτότητά του και υιοθετεί πλήρως τις αξίες και τις συμπεριφορές των γηγενών, ενώ κατά την εναρμόνιση, αν και υιοθετεί κάποιες συμπεριφορές και αξίες του νέου πολιτισμού, διατηρεί και πυρηνικά στοιχεία της ταυτότητάς του. Ο διαχωρισμός επιλέγεται όταν το άτομο εκούσια διατηρεί απόσταση από το νέο πολιτισμό και διατηρεί με εμμονή την εθνική του ταυτότητα. Κατά την περιθωριοποίηση, το άτομο χάνει την

επαφή του τόσο με την εθνική του ομάδα όσο και με τον εγχώριο πληθυσμό (Berry, 2006, 2005, 1992. Berry & Kim, 1988. Berry et al., 1987).

Ανεξαρτήτως τακτικής επιπολιτισμού, οι μετανάστες βιώνουν μια ψυχολογική αναστάτωση που ονομάζεται επιπολιτισμικό στρες, το οποίο ορίζεται ως μια γενικευμένη φυσιολογική και ψυχολογική κατάσταση στρες του οργανισμού που προέρχεται από την όλη κατάσταση του επιπολιτισμού. Τα ειδικά χαρακτηριστικά του είναι επιδείνωση της ψυχικής υγείας (με συμπτώματα κυρίως άγχους και κατάθλιψης), αίσθηση περιθωριοποίησης και αποξένωσης, αυξημένα ψυχοσωματικά συμπτώματα και σύγχυση ταυτότητας. Βιώνεται από όλους τους μετανάστες σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, καθώς είναι αποτέλεσμα της όλης μεταναστευτικής διαδικασίας και των κοινωνικοπολιτισμικών προβλημάτων που ανακύπτουν (Berry, 2006, 1992. Berry & Kim, 1988. Berry et al., 1987).

Αν και το επιπολιτισμικό στρες βιώνεται από όλους τους μετανάστες, η έντασή του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την τακτική επιπολιτισμού που υιοθετείται από το άτομο. Ο ιδανικότερος τύπος επιπολιτισμού για την ψυχολογία του μετανάστη είναι, σύμφωνα με τον Berry (2006, 2005, 2001, 1992. Berry & Kim, 1988. Berry et al., 1987), η εναρμόνιση, ενώ ο λιγότερο ευνοϊκός η περιθωριοποίηση. Σε γενικές γραμμές, η εναρμόνιση θεωρείται ότι προκαλεί λιγότερο στρες και λιγότερες εσωτερικές συγκρούσεις, ενώ η περιθωριοποίηση περισσότερο στρες και περισσότερες συγκρούσεις. Η αφομοίωση και ο διαχωρισμός βρίσκονται κάπου ενδιάμεσα.

Όσον αφορά τις ελληνικές έρευνες επί του θέματος, τα αποτελέσματα των περισσότερων τείνουν να συγκλίνουν στο ότι η εναρμόνιση και η αφομοίωση είναι οι πιο συχνές τακτικές επιπολιτισμού που επιλέγονται από τους μετανάστες που διαμένουν στην Ελλάδα, με τα θετικότερα συνήθως αποτελέσματα για την ψυχική τους υγεία (Γεώργας & Παπαστυλιανού, 1993. Ντάλλα, Καραδήμας & Πράπας, 2004. Μόττη-Στεφανίδη κ.ά., 2006. Παπαστυλιανού, 2000). Ωστόσο τα αποτελέσματα αυτά αφορούν κυρίως παιδιά και όχι ενηλίκους. Επιπλέον, εύκολα μπορεί κα-

νείς να παρατηρήσει ότι οι ελληνικές έρευνες αφορούν κυρίως βαλκάνιους μετανάστες, παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα που συλλέχτηκαν το 2004 από το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης του Παντείου Πανεπιστημίου (Κυριάκου, 2004. <http://www.mmo.gr>), αρκετοί μετανάστες προέρχονται από την Ασία (κυρίως Πακιστάν, Γεωργία, Ινδία, Φιλιππίνες, Μπαγκλαντές, Αρμενία και Κίνα).

Είναι πιθανό, στην περίπτωση των ενήλικων Ασιατών μεταναστών στην Ελλάδα, η εναρμόνιση να μην είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος επιπολιτισμού, λόγω των μεγάλων πολιτισμικών διαφορών μεταξύ της χώρας καταγωγής και της χώρας υποδοχής. Όταν, σύμφωνα με τον Berry (2005), υπάρχει έντονη σύγκρουση πολιτισμών, το άτομο είναι πιθανό να επιλύσει αυτήν τη σύγκρουση επιλέγοντας το διαχωρισμό του από τον ντόπιο πληθυσμό και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής και την επικέντρωσή του στον πολιτισμό της δικής του εθνικής ομάδας. Μεγαλύτερη πολιτισμική απόσταση μεταξύ των δύο πολιτισμών προκαλεί πιο έντονο πολιτισμικό σοκ (Redmond, 2000) και προβλέπει συνήθως την τάση του μετανάστη να ταυτίζεται περισσότερο με τη δική του εθνική του ομάδα και να διατηρεί με μεγαλύτερο σθένος τις αξίες και τις πρακτικές της πατρίδας του (Nesdale & Mak, 2003). Φαίνεται δηλαδή ότι η τακτική επιπολιτισμού που ακολουθούν οι μετανάστες επηρεάζεται από τον ίδιο παράγοντα της πολιτισμικής ομοιότητας-ανομοιότητας. Έτσι, σε έρευνα των Wong-Rieger και Quintana (1987), μετανάστες ασιατικής καταγωγής στον Καναδά επέλεξαν την τακτική του διαχωρισμού, σε αντίθεση με μετανάστες ισπανικής καταγωγής που επέλεξαν την αφομοίωση.

Στη συγκεκριμένη έρευνα συμμετείχαν ενήλικοι και όχι παιδιά. Επιπλέον, συμμετείχαν τόσο μετανάστες αλβανικής καταγωγής, όσο και μετανάστες ινδικής καταγωγής ώστε να μειωθεί ο παράγοντας της πολιτισμικής ομοιότητας μεταξύ Ελλήνων και Βαλκάνιων μεταναστών, που ίσως να επηρέαζε τα τελικά αποτελέσματα των προηγούμενων ελληνικών ερευνών. Κάτω από

αυτές τις ερευνητικές συνθήκες, είναι πιθανό ο πιο κατάλληλος τύπος επιπολιτισμού για την ψυχική υγεία των ενήλικων μεταναστών, που προέρχονται από ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα, να είναι ο διαχωρισμός και όχι η εναρμόνιση. Δεδομένου ότι, όπως προκύπτει από έρευνες (Καρούδης, 1996. Lianos, Sarris & Katseli, 1996), η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από αρκετές προκαταλήψεις απέναντι στους μετανάστες, η προσπάθεια εναρμόνισης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία μπορεί να είναι από επώδυνη έως και αδύνατη για τον ίδιο το μετανάστη. Σύμφωνα μάλιστα με έρευνα των Σαββίδου, Ζήση και Ρόντου (2006), μειωμένη αποδοχή από τους Έλληνες φαίνεται πως βιώνουν άτομα αλβανικής καταγωγής, σε σύγκριση με άτομα βουλγαρικής ή ρωσικής καταγωγής που ανέφεραν ότι τυχαίνουν αποδοχής σε μέτρια ή ακόμη και υψηλά επίπεδα. Σε αντίθεση με το περιβάλλον του σχολείου, όπου δημιουργούνται πιο εύκολα συνθήκες εναρμόνισης και αφομοίωσης, όπως είναι η νεαρή ηλικία του ατόμου, η καλύτερη γνώση της ελληνικής γλώσσας και οι κοινοί εκπαιδευτικοί στόχοι, το περιβάλλον εργασίας είναι μάλλον ένα περιβάλλον έντονου ανταγωνισμού και ανισότητας. Αν και, σύμφωνα με τον Ιωακείμογλου (2001), την ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζει ο «οικονομικός ρατσισμός», που βασίζεται στην παραδοχή ότι οι θέσεις εργασίας που καταλαμβάνουν οι μετανάστες στερούν από τους Έλληνες τις ανάλογες θέσεις εργασίας, κάτι τέτοιο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, καθώς οι δουλειές των μεταναστών είναι κατά βάση μη επιθυμητές από τους Έλληνες. Επίσης, παρά το γεγονός ότι, σε επίπεδο μακροοικονομίας, όπως φαίνεται η Ελλάδα ωφελήθηκε από την εισροή μεταναστών (Μουσουρού, 1991. Πουλοπούλου, 1994), τα ΜΜΕ πληροφορούν καθημερινά τους Έλληνες πολίτες ότι για την ανεργία, την εγκληματικότητα και άλλα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας ευθύνονται οι μετανάστες (Καρούδης, 1996. Κοιλιάρη, 1997). Ο διαχωρισμός του ενήλικου μετανάστη σε τέτοιες συνθήκες ίσως είναι, λοιπόν, ένας πολύ πιο προστατευτικός μηχανισμός από την εναρμόνιση.

Η άποψη ότι η εναρμόνιση είναι η καλύτερη τακτική επιπολιτισμού είναι πολύ καλά εδραιωμένη, καθώς αποτελεί σύνηθες εύρημα. Ωστόσο, αν κανείς ανατρέξει σε έρευνες που έχουν διεξαχθεί επί του θέματος, θα διαπιστώσει ότι κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται από όλες τις έρευνες. Κριτικές ανασκοπήσεις των Salant και Lauderdale (2003), Nguyen, Messe και Stollak (1999) και των Koneru, Weisman de Mamani, Flynn και Betancourt (2007) δείχνουν ότι ο επιπολιτισμός συνδέεται άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά με την ψυχολογική προσαρμογή, ενώ άλλες φορές δεν παρουσιάζεται καμία απολύτως συσχέτιση μεταξύ των δύο. Οι Hunt, Schneider και Comer (2004), εξαιτίας όλων αυτών των αντιφατικών αποτελεσμάτων, τα οποία παρατηρούν και οι ίδιοι, φτάνουν στο σημείο να προτείνουν να σταματήσει να αποτελεί ο επιπολιτισμός μεταβλητή στις έρευνες που μελετούν την υγεία των μεταναστών, μέχρι να επιλυθούν προβλήματα τόσο σε επίπεδα θεωρίας όσο και μεθοδολογίας.

Για τα αντιφατικά αυτά αποτελέσματα έχουν διατυπωθεί πολλές υποθέσεις, σε μια προσπάθεια να διαπιστωθούν τυχόν ελλείψεις του μοντέλου του επιπολιτισμού. Στη συγκεκριμένη έρευνα προτείνεται, ως υπόθεση προς διερεύνηση, ότι μια βασική έλλειψη τόσο σε επίπεδο θεωρίας όσο και σε επίπεδο μέτρησης είναι η ελλιπής μέτρηση του πολιτισμού των μεταναστών που συμμετέχουν στις έρευνες τις σχετικές με τον επιπολιτισμό. Πιθανόν ο πολιτισμός των μεταναστών να επηρεάζει τόσο την επιλογή τακτικής επιπολιτισμού όσο και τα αποτελέσματα του επιπολιτισμού στην υγεία. Δυστυχώς όμως, αν και ο πολιτισμός επηρεάζει τόσο τη νοσηματοδότηση όσο και την έκφραση των ψυχικών διαταραχών (Κατέρη, Πουρκός, & Νέστορος, 2002), τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μεταναστών δεν έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη ούτε κατά τη διαμόρφωση της θεωρίας του επιπολιτισμού από τον ίδιο τον Berry, αλλά ούτε και κατά τη διεξαγωγή των περισσότερων ερευνών των σχετικών με το αντικείμενο.

Έτσι, αν και ο ίδιος ο Berry (2006, 1997), στο μοντέλο του για τον επιπολιτισμό, θεωρεί σημα-

ντική τη μελέτη του πολιτισμού της χώρας καταγωγής του μετανάστη, σε συνδυασμό με τη μελέτη της χώρας υποδοχής, στην πραγματικότητα ο πολιτισμός του μετανάστη δεν θεωρείται ότι μπορεί να επηρεάσει τη στρατηγική επιπολιτισμού που είναι κατάλληλη γι' αυτόν, αφού ως καλύτερη στρατηγική επιπολιτισμού θεωρείται αυτόματα από το μοντέλο η εναρμόνιση, όπως ήδη έχει ειπωθεί. Σε κανένα σημείο της συγκεκριμένης θεωρίας δεν αναφέρεται ότι όταν, για παράδειγμα, υπάρχει πολιτισμική ανομοιότητα, τότε ο καλύτερος τύπος επιπολιτισμού είναι ο διαχωρισμός ή κάποιος άλλος τύπος.

Σε πολλές έρευνες, όπως σωστά παρατηρεί ο Sam (2006), οι μετανάστες που συμμετέχουν στην έρευνα αναφέρονται με το όνομα της εθνικότητάς τους (π.χ. Βιετναμέζος), χωρίς να έχει μετρηθεί, με οποιονδήποτε τρόπο, ο πολιτισμός τους. Κάποιες άλλες φορές η εθνικότητα των μεταναστών χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη μεταβλητή, με σκοπό να διαπιστωθεί αν οι παρατηρούμενες συμπεριφορές οφείλονται σε διαπολιτισμικές διαφορές. Σύμφωνα με την Kagitcibasi (1994), κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα προβληματικό, καθώς υπάρχουν πολλές ασάφειες στον προσδιορισμό της έννοιας του πολιτισμού και στον κατάλληλο τρόπο μέτρησής του. Σύμφωνα με τον Triandis (1994), ο πολιτισμός δεν μπορεί να μετρηθεί απλώς με την κωδικοποίηση της εθνικότητας (π.χ. 1=Αλβανός και 2=Ινδός). Απαιτείται μέτρηση αξιών, πεποιθήσεων, ρόλων και στάσεων.

Όταν μελετώνται οι επιδράσεις του πολιτισμού στη συμπεριφορά του ατόμου, επιβάλλεται, σύμφωνα με τον Triandis (2001) αλλά και τους Smith και Bond (2005), να γίνει η διάκριση μεταξύ δύο επιπέδων ανάλυσης. Στο πρώτο επίπεδο η μονάδα ανάλυσης είναι οι πολιτισμοί που πρόκειται να συγκριθούν, ενώ στο δεύτερο επίπεδο η μονάδα ανάλυσης είναι τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα. Τα δύο αυτά επίπεδα είναι το πολιτισμικό, από τη μια, και το ατομικό, από την άλλη.

Σε πολιτισμικό επίπεδο μια βασική, αν και υπεραπλουστευμένη διάκριση που έχει καθιερωθεί μελετώντας και συγκρίνοντας διαφορετικά

πολιτισμικά πλαίσια, είναι η διάκριση ανάμεσα σε πολιτισμούς Ατομικισμού και σε πολιτισμούς Συλλογικότητας. Αν και οι διαφορές μεταξύ των δύο πολιτισμικών πλαισίων είναι πολλές, το βασικότερο μάλλον χαρακτηριστικό των ατομικιστικών πολιτισμών είναι η έμφαση στην αξία της αυτονομίας, σε αντίθεση με τις συλλογικές κουλτούρες όπου ευνοείται και ενισχύεται η αλληλεξάρτηση (Hui & Villareal, 1989).

Σε ατομικό επίπεδο ανάλυσης μελετάται το αποτέλεσμα της πολιτισμικής κοινωνικοποίησης στον εαυτό των ατόμων που προέρχονται από πολιτισμούς ατομικισμού και από πολιτισμούς συλλογικότητας, αντίστοιχα. Ένας από τους όρους που χρησιμοποιήθηκαν για τον ίδιο σκοπό από τους Markus και Kitayama (1991) αλλά και από τους Singelis και Sharkley (1995) είναι ο όρος «κατασκευή του εαυτού», η οποία νοείται ως πιο ανεξάρτητη/ατομικιστική σε ατομικιστικές κουλτούρες και ως πιο αλληλοεξαρτώμενη/συλλογική σε συλλογικές κουλτούρες. Εδώ χρειάζεται να διευκρινιστεί ότι, αν και τα άτομα που έχουν πιο ισχυρή ανεξάρτητη κατασκευή εαυτού υπερισχύουν σε ατομικιστικές κουλτούρες, ενώ άτομα με ισχυρή αλληλοεξαρτώμενη κατασκευή εαυτού υπερισχύουν σε συλλογικές κουλτούρες, σύμφωνα με τους Markus και Kitayama (1991) ο εαυτός κάθε ατόμου αποτελείται και από στοιχεία ατομικισμού αλλά και από στοιχεία συλλογικότητας. Ο ατομικισμός και η συλλογικότητα συνυπάρχουν στο κάθε άτομο, με το ένα από τα δύο στοιχεία συνήθως να υπερισχύει έναντι του άλλου.

Οι έρευνες που επιχειρήσαν να συνδέσουν την κατασκευή του εαυτού με την επιλογή τακτικής επιπολιτισμού δεν είναι πολλές. Ωστόσο, τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα παρουσιάζουν κάποιες ενδείξεις ότι ο ισχυρός αλληλοεξαρτώμενος/συλλογικός εαυτός προβλέπει το διαχωρισμό, ενώ ο ισχυρός ανεξάρτητος/ατομικιστικός εαυτός προβλέπει την εναρμόνιση ή την αφομοίωση (Barry, 2005, 2003. Liem, Lim & Liem, 2000. Ryder, Alden & Pauligus, 2000).

Ακόμη λιγότερες είναι οι έρευνες που επιχειρούν να συνδέσουν την τακτική επιπολιτισμού,

την κατασκευή του εαυτού και την ψυχική υγεία. Έρευνα του Gungor (2007), στην οποία μελετήθηκαν Τούρκοι έφηβοι που διέμεναν στο Βέλγιο, έδειξε ότι η αλληλοεξαρτώμενη/συλλογική κατασκευή του εαυτού προέβλεπε τη διατήρηση του πολιτισμού της χώρας καταγωγής και την ψυχολογική προσαρμογή, ενώ η ανεξάρτητη κατασκευή του εαυτού προέβλεπε την κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή και την υιοθέτηση του πολιτισμού της χώρας υποδοχής. Όσον αφορά την ψυχολογική προσαρμογή, αυτοί που εμφάνισαν και τα λιγότερα συμπτώματα κατάθλιψης και σωματοποίησης ήταν τα άτομα που χαρακτηρίζονταν από ισχυρό αλληλοεξαρτώμενο εαυτό. Προκειμένου να διευκρινιστεί η ακριβής σχέση αυτών των τριών μεταβλητών, δηλαδή της κατασκευής του εαυτού, του επιπολιτισμού και της ψυχικής υγείας, στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε δομική σχεσιακή παραμετροποίηση (Structural Equation Modeling). Διαπιστώθηκε ότι ο επιπολιτισμός ασκεί άμεσα αποτελέσματα στην ψυχική υγεία, αποτελώντας απαραίτητη παρεμβαλλόμενη μεταβλητή για το τελικό αποτέλεσμα της ψυχικής υγείας, με την κατασκευή του εαυτού να αποτελεί την ανεξάρτητη. Η κατασκευή του εαυτού δεν ασκούσε άμεσα αποτελέσματα στην ψυχική υγεία αλλά έμμεσα.

Κάπως διαφορετικά είναι όμως τα αποτελέσματα των Ryder, Alden και Paulgus (2000) σε έρευνά τους για τον επιπολιτισμό, την κατασκευή του εαυτού και την προσαρμογή Κινέζων και άλλων Ασιατών μεταναστών στον Καναδά. Οι πιο καλά προσαρμοσμένοι μετανάστες δεν είναι όσοι χαρακτηρίζονται από αλληλοεξαρτώμενο εαυτό και διατηρούν τον πολιτισμό της χώρας καταγωγής (όπως προέκυψε από την προηγούμενη έρευνα), αλλά όσοι υιοθετούν τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής, καθώς, όπως διαπιστώθηκε, όσο πιο αφομοιωμένος είναι κάποιος, τόσο λιγότερο άγχος και κατάθλιψη φάνηκε να βιώνει.

Στη παρούσα έρευνα επιχειρείται η σύνδεση του πολιτισμικού πλαισίου προέλευσης του μετανάστη με τη στρατηγική επιπολιτισμού που τελικά υιοθετείται, επιχειρώντας μια ένωση του ατομικού με το κοινωνικό (Triandis, 2001) και εξατομικεύ-

οντας, ουσιαστικά, τον τύπο επιπολιτισμού που είναι περισσότερο κατάλληλος για ένα μετανάστη, ανάλογα με την κατασκευή του εαυτού του.

Πιο συγκεκριμένα, οι υποθέσεις της έρευνάς μας ήταν:

- α. Η ανεξάρτητη/ατομικιστική κατασκευή του εαυτού συνδέεται με την εναρμόνιση, ενώ η αλληλοεξαρτώμενη/συλλογική με το διαχωρισμό.
- β. Ο διαχωρισμός συνδέεται με λιγότερο άγχος και λιγότερη κατάθλιψη, ενώ η εναρμόνιση με περισσότερο άγχος και κατάθλιψη.
- γ. Η κατασκευή του εαυτού αποτελεί μεσοαβούσα μεταβλητή στη σχέση μεταξύ επιπολιτισμού και ψυχικής υγείας.

2. Μέθοδος

Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 120 μετανάστες, εκ των οποίων 62 ήταν Ινδοί (52,1%) και 57 Αλβανοί (47,9%). Όλοι τους διέμεναν στο νομό Ρεθύμνης. Από τους 120 μετανάστες που συμμετείχαν στην έρευνα οι 80 ήταν άνδρες (66,7%) και οι 40 γυναίκες (33,3%). Οι περισσότεροι, επίσης, ήταν έγγαμοι (76,5%). Ως προς τη δουλειά, οι περισσότεροι συμμετέχοντες (61%) ήταν ανειδίκευτοι εργάτες. Ο μέσος όρος της ηλικίας των συμμετεχόντων ήταν 34,5 χρόνια με τυπική απόκλιση 8,24. Ο μέσος όρος των χρόνων εκπαίδευσης ήταν 11,52 χρόνια με τυπική απόκλιση 2,52 χρόνια, ενώ ο μέσος όρος των ετών της μόνιμης εγκατάστασης στην Ελλάδα ήταν 9,65 χρόνια, με τυπική απόκλιση 4,48 χρόνια. Ως προς τη θρησκεία, 46 (39,7%) ήταν Σιχ, 19 (16,4%) ήταν ορθόδοξοι χριστιανοί, 16 (29,3%) ήταν μουσουλμάνοι και 13 (11,2%) δήλωσαν ότι δεν πίστευαν σε καμιά θρησκεία. Ινδουιστές ήταν 11 (9,5%), Βουδιστές 5 (4,3%) και καθολικοί 4 (3,4%).

Μέσα συλλογής δεδομένων

Κλίμακα Κατάστασης Άγχους (State – Anxiety Inventory). Πρόκειται για ένα ερωτηματολόγιο

αυτοαναφοράς που αποτελείται από 20 θέματα και το οποίο μετράει το άγχος ως κατάσταση, δηλαδή πώς αισθάνεται το άτομο τη στιγμή που απαντάει το ερωτηματολόγιο (Spielberger, Gorsuch & Lushene, 1970). Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ελληνική προσαρμογή του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου (Λιάκος & Γιαννίτση, 2002). Οι συμμετέχοντες δηλώνουν το βαθμό (καθόλου, κάπως, μέτρια και πάρα πολύ) στον οποίο τους χαρακτηρίζουν οι περιγραφές του κάθε θέματος (π.χ. «Ανησυχώ αυτήν τη στιγμή για ενδεχόμενες ατυχίες»). Οι απαντήσεις δηλαδή δίνονται σε μια τετραβάθμια κλίμακα. Η εσωτερική αξιοπιστία της συγκεκριμένης κλίμακας κρίνεται ικανοποιητική (Cronbach's $\alpha=0,69$).

Κλίμακα Κατασκευής του Εαυτού (Self-Constructual Scale). Η Κλίμακα Κατασκευής του Εαυτού μετρά τις αξίες του ατομικισμού και της συλλογικότητας σε ατομικό επίπεδο (Singelis, 1994). Αποτελείται από 30 ερωτήσεις και έχει σκοπό να μετρήσει την ισχύ της ανεξάρτητης και της αλληλοεξαρτώμενης κατασκευής του εαυτού στο ίδιο άτομο. Η υποκλίμακα της ανεξάρτητης κατασκευής του εαυτού δίνει έμφαση στο πόσο μοναδικό και διαχωρισμένο από τους άλλους αισθάνεται το άτομο και αποτελείται από 15 ερωτήσεις (π.χ. «Μου αρέσει να ξεχωρίζω και να είμαι διαφορετικός από τους άλλους»). Η υποκλίμακα της αλληλοεξαρτώμενης κατασκευής του εαυτού αναφέρεται στο πόσο συνδεδεμένο αισθάνεται το άτομο με τους άλλους και αποτελείται επίσης από 15 ερωτήσεις (π.χ. «Μπορώ να θυσιάσω το προσωπικό μου συμφέρον για το καλό της ομάδας στην οποία ανήκω»). Η Κλίμακα Κατασκευής του Εαυτού μεταφράστηκε στα ελληνικά από τους Georgas, Berry, Van de Vijver, Kagitcibasi και Roortinga (2006). Επίσης, χρησιμοποιήθηκε σε έρευνα των Nezelek, Kafetsios και Smith (2008), εμφανίζοντας καλές ψυχομετρικές ιδιότητες τόσο για τους Έλληνες όσο και για τους Άγγλους συμμετέχοντες. Στη συγκεκριμένη έρευνα η εσωτερική αξιοπιστία της υποκλίμακας της ανεξάρτητης/ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού ήταν σχετικά χαμηλή, αλλά σε οριακό επίπεδο (Cronbach's $\alpha=0,55$). Η εσωτερική αξιοπιστία της

υποκλίμακας της αλληλοεξαρτώμενης/συλλογικής κατασκευής του εαυτού ήταν υψηλότερη και κρίθηκε ικανοποιητική (Cronbach's $\alpha=0,63$).

Κλίμακα του Κέντρου Επιδημιολογικών Μελετών της Κατάθλιψης (GES-D Scale). Πρόκειται για κλίμακα αυτοαξιολόγησης η οποία αποτελείται από 20 ερωτήσεις (π.χ. «Σκέφτηκα ότι η ζωή μου ήταν μια αποτυχία») και η οποία μετρά την κατάθλιψη για την προηγούμενη εβδομάδα (Radloff, 1977). Οι ερωτήσεις διερευνούν ψυχολογικά και σωματικά συμπτώματα της κατάθλιψης. Κάθε ερώτηση βαθμολογείται με μια τετραβάθμια Likert κλίμακα που κυμαίνεται μεταξύ του 0 (σπάνια ή καθόλου – λιγότερο από μία μέρα) και του 3 (τον περισσότερο ή όλο τον χρόνο – 5-7 μέρες). Στα ελληνικά προσαρμόστηκε από τον Fountoulakis και τους συνεργάτες του (2001), παρουσιάζοντας υψηλή αξιοπιστία και εγκυρότητα. Στη συγκεκριμένη έρευνα η εσωτερική αξιοπιστία της συγκεκριμένης κλίμακας κρίνεται ικανοποιητική (Cronbach's $\alpha=0,64$).

Κλίμακα των Τακτικών Επιπολιτισμού (Acculturation Attitudes Scale). Η Κλίμακα των Τακτικών Επιπολιτισμού (Berry et al., 2006) μετράει τις τέσσερις στρατηγικές επιπολιτισμού: αφομοίωση, εναρμόνιση, διαχωρισμό και περιθωριοποίηση. Οι ερωτήσεις της κλίμακας είναι 20 και αφορούν πέντε τομείς της ζωής του ατόμου: τις πολιτισμικές παραδόσεις, τη γλώσσα, το γάμο, τις κοινωνικές δραστηριότητες και τους φίλους. Για κάθε τομέα υπάρχουν 5 ερωτήσεις. Για παράδειγμα, η ερώτηση 1 αφορά την αφομοίωση («Αισθάνομαι ότι οι Αλβανοί/Ινδοί πρέπει να προσαρμοστούν στις ελληνικές πολιτισμικές παραδόσεις και να μη διατηρήσουν τις δικές τους»), ενώ η ερώτηση 2 αφορά το διαχωρισμό («Θα προτιμούσα να παντρευτώ έναν Αλβανό/Ινδό παρά έναν Έλληνα»). Η κλίμακα αυτή επιλέχθηκε γιατί δημιουργήθηκε από τον ίδιο τον Berry, οπότε και αντιπροσωπεύει άρτια τη θεωρία του, και γιατί χρησιμοποιήθηκε από τον ίδιο και τους συνεργάτες του (Berry et al., 2006) σε μετανάστες που προέρχονταν από 26 διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, παρουσιάζοντας καλή αξιοπιστία και εγκυρότητα. Για τη μετάφραση της κλίμακας

στα ελληνικά εφαρμόστηκε η διαδικασία της αντίστροφης μετάφρασης (Brislin, 1970) από τρεις πτυχιούχους ψυχολογίας, ένας εκ των οποίων πραγματοποίησε τις σπουδές του στην Αγγλία. Στη συγκεκριμένη έρευνα η εσωτερική αξιοπιστία της υποκλίμακας της εναρμόνισης κρίθηκε ικανοποιητική (Cronbach's $\alpha=0,66$), ενώ ιδιαίτερος ικανοποιητική κρίθηκε και η εσωτερική αξιοπιστία της υποκλίμακας του διαχωρισμού (Cronbach's $\alpha=0,78$). Η εσωτερική αξιοπιστία της υποκλίμακας της αφομοίωσης ήταν πολύ χαμηλή (Cronbach's $\alpha=0,46$) και γι' αυτό αποφασίστηκε να μη συμπεριληφθεί στις στατιστικές αναλύσεις. Η εσωτερική αξιοπιστία της υποκλίμακας της περιθωριοποίησης ήταν σχετικά χαμηλή, αλλά σε οριακό επίπεδο (Cronbach's $\alpha=0,55$).

Διαδικασία

Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων διήρκεσε από τον Ιανουάριο του 2008 μέχρι και το Σεπτέμβριο του 2008. Η διαδικασία της χορήγησης του ερωτηματολογίου ήταν σε άλλες περιπτώσεις ατομική και σε άλλες ομαδική. Το ερωτηματολόγιο ήταν διαθέσιμο στη γλώσσα των συμμετεχόντων. Για τους Ινδούς συμμετέχοντες μεταφράστηκε στην ινδική γλώσσα Punjabi. Η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από Καθηγητή Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Punjabi. Για έλεγχο της ποιότητας της μετάφρασης το ερωτηματολόγιο δόθηκε για μετάφραση και σε άλλο άτομο και στη συνέχεια οι δύο μεταφράσεις συγκρίθηκαν. Για περαιτέρω αξιολόγηση της πιστότητας και καταλληλότητας της συγκεκριμένης μετάφρασης διεξήχθη δοκιμαστική χορήγηση του τελικού ερωτηματολογίου σε 4 Ινδούς μετανάστες διαφορετικού μορφωτικού επιπέδου. Δοκιμαστική χορήγηση διεξήχθη και στην περίπτωση του αλβανικού ερωτηματολογίου, το οποίο αρχικά μεταφράστηκε από μετανάστρια από την Αλβανία που διαμένει στην Ελλάδα 15 χρόνια, είναι φοιτήτρια της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης και κατέχει το κρατικό πτυχίο της ελληνικής γλώσσας.

3. Αποτελέσματα

Σχετικά με τον έλεγχο της πρώτης υπόθεσης, αν δηλαδή συσχετίζεται η τακτική επιπολιτισμού με την κατασκευή του εαυτού, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής γραμμικής συσχέτισης Pearson's. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η εναρμόνιση συνδέεται θετικά ($r=0,32$, $p<0,002$) με την ατομικιστική κατασκευή του εαυτού, αλλά και με τη συλλογική κατασκευή του εαυτού ($r=0,28$, $p<0,009$). Ο διαχωρισμός και η περιθωριοποίηση, σε αντίθεση με την εναρμόνιση, δεν φαίνεται να συσχετίζονται με την κατασκευή του εαυτού (βλ. Πίνακα 1).

Προκειμένου να διερευνηθεί περαιτέρω η σχέση μεταξύ ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού και εναρμόνισης που, όπως φάνηκε από τις προηγούμενες αναλύσεις, συνδέονται, μετατρέψαμε την ποσοτική μεταβλητή «ατομικιστική κατασκευή του εαυτού» σε κατηγορική, με δύο υποκατηγορίες «υψηλό» και «χαμηλό επίπεδο ατομικισμού». Για τη μετατροπή αυτή χρησιμοποιήσαμε το μέσο όρο της κάθε κλίμακας. Για την ανεξάρτητη/ατομικιστική κατασκευή του εαυτού $M=4,98$, ενώ για την αλληλοεξαρτώμενη/συλλογική $M=5,08$. Για τη μετατροπή της κατασκευής του εαυτού από ποσοτική σε ποιοτική στηριχτήκαμε στη θεωρία σύμφωνα με την οποία κάθε άτομο διαθέτει και στοιχεία ανεξάρτητου εαυτού και στοιχεία αλληλοεξαρτώμενου, αλλά κάποιο από τα δύο υπερσχύει έναντι του άλλου (Markus & Kitayama, 1991). Η ίδια πρακτική χρησιμοποιήθηκε και από τους Singelis και Brown (1995), αλλά και από τους Nezik, Kafetsios και Smith (2008).

Χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο t-Test για ανεξάρτητα δείγματα, αφού διαπιστώθηκε ότι πληρούνται οι βασικές προϋποθέσεις, που είναι η ανεξαρτησία των δειγμάτων, η ισότητα των πληθυσμιακών διασπορών και η κανονικότητα του δείγματος. Η κανονικότητα του δείγματος αναφορικά με τις δύο κατηγορικές μεταβλητές διαπιστώθηκε με τη χρήση του μη παραμετρικού τεστ των Kolmogorov-Smirnov (Δαφέρμος, 2005. Ρούσσοσ & Τσαούσης, 2006). Τα αποτελέ-

Πίνακας 1
Συσχετίσεις της ψυχικής υγείας, των τακτικών επιπολιτισμού και της κατασκευής του εαυτού

	1	2	3	4	5	6	7
1. Άγχος	1,00						
2. Ατομικιστική κατασκευή εαυτού	0,01	1,00					
3. Συλλογική κατασκευή εαυτού	0,06	0,53**	1,00				
4. Κατάθλιψη	0,66**	-0,06	-0,03	1,00			
5. Εναρμόνιση	0,14	0,32**	0,28**	-0,05	1,00		
6. Διαχωρισμός	-0,29*	-0,06	-0,13	-0,43**	-0,24*	1,00	
7. Περιθωριοποίηση	-0,03	-0,07	-0,02	0,07	-0,14	0,22*	1,00

** $p < 0,01$

* $p < 0,05$

Πίνακας 2
Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των ατόμων με χαμηλό και με υψηλό επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού αναφορικά με την εναρμόνιση

	ΑΤΟΜΙΚΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΑΥΤΟΥ				Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας		
	ΧΑΜΗΛΟ		ΥΨΗΛΟ		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.			
	18,28	4,43	20,64	3,53	-2,79	85,23	0,006

σματα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, έδειξαν ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ατόμων με υψηλό και χαμηλό επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού ως προς την εναρμόνιση ($t(85,23) = -2,79, p < 0,01$). Η διαφορά είναι υπέρ των ατόμων με υψηλό επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού. Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος όρος της εναρμόνισης βρέθηκε 20,64 με τυπική απόκλιση 3,53 για τα άτομα με υψηλό επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού, και 18,28 με τυπική απόκλιση 4,43 για τα άτομα με χαμηλό επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού. Ως συμπέρασμα προκύπτει

ότι τα άτομα με υψηλότερο επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού επιλέγουν σε μεγαλύτερο βαθμό την εναρμόνιση.

Σχετικά με τον έλεγχο της δεύτερης υπόθεσης, αν δηλαδή ο διαχωρισμός συνδέεται με λιγότερο άγχος και λιγότερη κατάθλιψη, ενώ η εναρμόνιση με περισσότερο άγχος και κατάθλιψη, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η εναρμόνιση και η περιθωριοποίηση δεν παρουσιάζουν καμία σχέση με το άγχος και την κατάθλιψη. Αντίθετα, ο διαχωρισμός συνδέεται αρνητικά και με το άγχος ($r = -0,29, p < 0,05$) και με την κατάθλιψη ($r = -0,43, p < 0,01$).

Πίνακας 3
Ανάλυση ιεραρχικής παλινδρόμησης για μεταβλητές που προβλέπουν
την κατάθλιψη (N=120)

	<i>B</i>	<i>T</i>	<i>R</i> ² _{adjusted}	<i>F</i> _{change}	<i>d.f.</i>
Βήμα 1			0,125	10,88**	1,68
Διαχωρισμός	-0,37	-3,2**			
Βήμα 2			0,128	1,10	3,66
Συλλογική κατασκευή του εαυτού	-0,17	-1,2			
Ατομικιστική κατασκευή εαυτού	0,001	0,011			

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Αξίζει να σημειωθεί πως, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η εναρμόνιση συνδέεται αρνητικά με το διαχωρισμό ($r = -0,24, p < 0,05$) και η περιθωριοποίηση θετικά με το διαχωρισμό ($r = 0,22, p < 0,05$). Επιπλέον, η ατομικιστική κατασκευή του εαυτού συνδέεται θετικά με τη συλλογική κατασκευή του εαυτού ($r = 0,53, p < 0,01$), όπως θετικά συνδέεται και το άγχος με την κατάθλιψη ($r = 0,66, p < 0,01$).

Προκειμένου να ερευνηθεί η τρίτη υπόθεση, ότι η κατασκευή του εαυτού αποτελεί μεσολαβούσα μεταβλητή στη σχέση μεταξύ επιπολιτισμού και ψυχικής υγείας, διενεργήθηκαν αναλύσεις ιεραρχικής παλινδρόμησης. Στόχος ήταν να διαπιστωθεί αν η κατασκευή του εαυτού ασκεί επίδραση στην ψυχική υγεία, ελέγχοντας για επιπολιτισμό. Η κατάθλιψη, στην πρώτη παλινδρόμηση, χρησιμοποιήθηκε ως εξαρτημένη μεταβλητή, ενώ ο διαχωρισμός (εισήχθηκε στο βήμα 1) και η συλλογική/αλληλοεξαρτώμενη κατασκευή του εαυτού μαζί με την ατομικιστική κατασκευή του εαυτού (εισήχθηκαν στο βήμα 2) χρησιμοποιήθηκαν ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, από τις τρεις μεταβλητές που εισήχθηκαν στα δύο διαδοχικά βήματα, ο διαχωρισμός είναι υπεύθυνος για μια σημαντική αναλογία της διακύμανσης της κατάθλιψης. Ο διαχωρισμός έδειξε να επηρεάζει στατιστικώς σημαντικά το 13,8% (R^2 change) της δια-

κύμανσης της κατάθλιψης (R^2 adjusted=125 F change (1,120)=10,88, $p < 0,01$). Όταν προστέθηκε ο παράγοντας της συλλογικής κατασκευής του εαυτού, αλλά και ο παράγοντας της ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού, βρέθηκε ότι αυτοί οι παράγοντες προκάλεσαν αύξηση στη διακύμανση της κατάθλιψης κατά 2,8 (R^2 change) ποσοστό μη σημαντικό (R^2 adjusted=128 F change (3, 120)= 1,10, $p > 0,05$). Όπως προκύπτει και από τις τιμές beta, ο παράγοντας που είναι ο πιο σημαντικός στην διακύμανση της κατάθλιψης είναι ο διαχωρισμός.

Για την επίδραση των τριών αυτών παραγόντων στο άγχος διεξήχθη δεύτερη ιεραρχική παλινδρόμηση, με εξαρτημένη μεταβλητή το άγχος και ανεξάρτητες το διαχωρισμό (βήμα 1) και τη συλλογική κατασκευή του εαυτού μαζί με την ατομικιστική κατασκευή του εαυτού (βήμα 2). Σε κανένα από αυτά τα τρία βήματα της ιεραρχικής παλινδρόμησης δεν υπήρξε κάποια στατιστικώς σημαντική μεταβολή της αναλογίας στο άγχος, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 4.

Για να εξεταστεί, με βάση τα προηγούμενα αποτελέσματα, αν η συλλογική κατασκευή του εαυτού λειτουργεί ως μεσολαβούσα μεταβλητή στη σχέση μεταξύ διαχωρισμού και κατάθλιψης, εφαρμόσαμε το μοντέλο των Baron και Kenny (1986), σύμφωνα με το οποίο πρέπει να υπολογιστούν τρεις διαδοχικές εξισώσεις ιεραρχικής

Πίνακας 4
Ανάλυση ιεραρχικής παλινδρόμησης για μεταβλητές που προβλέπουν το άγχος (N=120)

	<i>B</i>	<i>T</i>	$R^2_{adjusted}$	F_{change}	<i>d.f.</i>
Βήμα 1			0,011	1,57	1,52
Διαχωρισμός	-0,171	-1,25			
Βήμα 2			-0,009	0,503	3,50
Συλλογική κατασκευή του εαυτού	-0,179	0,995			
Ατομικιστική κατασκευή του εαυτού	-0,097	-0,539			

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

παλινδρόμησης. Οι εξισώσεις αυτές αποτελούν τα τρία «μονοπάτια» μέσω των οποίων οδηγούμαστε στο τελικό αποτέλεσμα, στην εξαρτημένη δηλαδή μεταβλητή του μοντέλου. Τα «μονοπάτια» αυτά είναι: (α) η επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη, (β) η επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής στη μεσολαβούσα και (γ) η επίδραση και της ανεξάρτητης και της μεσολαβούσας μεταβλητής στην εξαρτημένη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις ώστε η κατασκευή του εαυτού να οριστεί ως μεσολαβούσα μεταβλητή. Αρχικά η παλινδρόμηση περιλάμβανε την κατάθλιψη ως εξαρτημένη μεταβλητή και το διαχωρισμό ως ανεξάρτητη (πρώτη παλινδρόμηση). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο διαχωρισμός αυξάνει τη διακύμανση της κατάθλιψης ($R^2=0,17$, $F(1,120)=19,94$, $p < 0,001$). Στη συνέχεια, ως εξαρτημένη μεταβλητή, χρησιμοποιήθηκε η συλλογική κατασκευή του εαυτού, ενώ ως ανεξάρτητη ο διαχωρισμός (δεύτερη παλινδρόμηση). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο διαχωρισμός δεν επηρεάζει τη διακύμανση της συλλογικής κατασκευής του εαυτού ($R^2=0,006$, $F(1,120)=1,47$, $p > 0,05$). Αν και στις επόμενες δύο παλινδρομήσεις οι μεταβλητές που εισήχθηκαν φάνηκε ότι ευθύνονται για σημαντικό ποσοστό της διακύμανσης της κατάθλιψης, δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι υφίσταται μεσολάβηση, καθώς, όπως φάνηκε

στη δεύτερη εξίσωση, ο διαχωρισμός δεν ασκεί στατιστικώς σημαντική επίδραση στη συλλογική κατασκευή του εαυτού, δηλαδή στην υποτιθέμενη μεσολαβούσα μεταβλητή.

Συζήτηση

Όπως προκύπτει από τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας, και σύμφωνα με την πρώτη υπόθεση, η ανεξάρτητη/ατομικιστική κατασκευή του εαυτού συνδέεται με την εναρμόνιση. Πιο συγκεκριμένα, προκύπτει ότι τα άτομα με υψηλότερο επίπεδο ατομικιστικής κατασκευής του εαυτού επιλέγουν σε μεγαλύτερο βαθμό την εναρμόνιση, σε σχέση με τα άτομα με χαμηλότερο επίπεδο ατομικισμού. Όμως, ενώ αναμενόταν η αλληλοεξαρτώμενη/συλλογική κατασκευή του εαυτού να συνδέεται με το διαχωρισμό, κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώθηκε, αφού ο διαχωρισμός δεν παρουσίασε καμία σχέση με καμία από τις δύο κατασκευές του εαυτού, ούτε με την αλληλοεξαρτώμενη/συλλογική ούτε και με την ανεξάρτητη/ατομικιστική. Συνεπώς, η πρώτη μας υπόθεση επιβεβαιώνεται μόνο εν μέρει, δηλαδή μόνο όσον αφορά την εναρμόνιση. Το δεύτερο σκέλος της πρώτης υπόθεσης, ότι ο διαχωρισμός θα συνδέεται με τη συλλογική κατασκευή του εαυτού, δεν επιβεβαιώνεται σε αυτή την

έρευνα. Ένας πιθανός λόγος γι' αυτό είναι ο μικρός αριθμός του δείγματος. Ένας άλλος πιθανός λόγος είναι ότι μεταξύ συλλογικής κατασκευής του εαυτού και επιλογής τακτικής επιπολιτισμού μπορεί να μεσολαβεί ένας άλλος παράγοντας (ή και περισσότεροι), όπως ο αντιλαμβανόμενος ρατσισμός. Με άλλα λόγια, μπορεί ο ρατσισμός που βιώνει και αντιλαμβάνεται το άτομο να τον «ωθεί» στο διαχωρισμό, περισσότερο από τα στοιχεία συλλογικότητας και αλληλεξάρτησης με την εσω-ομάδα του.

Σε ψυχολογικό επίπεδο, ο ρατσισμός αποτελεί ένα χρόνιο άγχος, με δυσμενείς επιπτώσεις για την ψυχική και για τη σωματική υγεία των μεταναστών (Chakraborty & Mckenzie, 2002. Bhugra, 2000. Gilvary et al., 1999. Noh et al., 1999). Είναι απαραίτητο, ωστόσο, να γίνει η διάκριση μεταξύ γεγονότων που είναι αντικειμενικά ρατσιστικά, που έχουν να κάνουν δηλαδή με συμπεριφορές που καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα (Fernando, 1992), και γεγονότων που γίνονται αντιληπτά – ερμηνεύονται – ως ρατσιστικά. Η υποκειμενική ερμηνεία συμπεριφορών ως ρατσισμού εις βάρος του μετανάστη συνδέεται ξεκάθαρα με κακή ψυχική υγεία (Franzini & Fernandez-Esquer, 2004) και επηρεάζεται έντονα από παράγοντες προσωπικότητας, αφού μετανάστες με υψηλή αυτοεκτίμηση και υψηλό αντιλαμβανόμενο έλεγχο φαίνεται πως βιώνουν λιγότερες διακρίσεις εις βάρος τους και αναφέρουν λιγότερα συμπτώματα κατάθλιψης (Phipney, Madden, & Santos, 1998). Ο αντιλαμβανόμενος ρατσισμός είναι, σύμφωνα με τον Berry (2001), μια βασική αρνητική συνέπεια της αλληλεπίδρασης του ατόμου και των γηγενών, που προκαλεί συχνά το διαχωρισμό του ατόμου, προκειμένου να αποφύγει τη συνεχή απόρριψή του.

Ένα άλλο, κάπως αντιφατικό εύρημα είναι ότι η εναρμόνιση φαίνεται να συσχετίζεται και με το συλλογικό/αλληλοεξαρτώμενο εαυτό, αν και αναμενόταν η εναρμόνιση να συσχετίζεται μόνο με τον ανεξάρτητο/ατομικιστικό εαυτό. Το αποτέλεσμα αυτό έρχεται σε συμφωνία με έρευνα των Yamada και Singelis (1999), οι οποίοι, συσχετίζοντας τη θεωρία επιπολιτισμού με τη θεω-

ρία της κατασκευής του εαυτού, προτείνουν τέσσερις τύπους κατασκευής του εαυτού που αντιστοιχούν στις τέσσερις στρατηγικές επιπολιτισμού. Οι τύποι αυτοί είναι: 1. Διπολιτισμικός (Bicultural). Το άτομο έχει εξίσου καλά ανεπτυγμένο ανεξάρτητο και αλληλοεξαρτώμενο εαυτό. 2. Δυτικός. Το άτομο χαρακτηρίζεται από ισχυρό ανεξάρτητο εαυτό και χαμηλότερες τιμές στον αλληλοεξαρτώμενο εαυτό. 3. Παραδοσιακός. Το άτομο χαρακτηρίζεται από ισχυρό αλληλοεξαρτώμενο εαυτό και χαμηλότερες τιμές στον ανεξάρτητο εαυτό. 4. Πολιτισμικά αποξενωμένος. Το άτομο χαρακτηρίζεται από χαμηλά ανεπτυγμένο τόσο ανεξάρτητο όσο και αλληλοεξαρτώμενο εαυτό. Οι τύποι αυτοί κατασκευής του εαυτού αντιστοιχούν στους εξής τύπους επιπολιτισμού του Berry: Διπολιτισμικός = εναρμόνιση, Δυτικός = αφομοίωση, Παραδοσιακός = διαχωρισμός, Πολιτισμικά αποξενωμένος = περιθωριοποίηση. Όπως φαίνεται, σύμφωνα με τους ερευνητές, η εναρμόνιση ισοδυναμεί με εξίσου ανεπτυγμένο ανεξάρτητο και αλληλοεξαρτώμενο εαυτό, γεγονός που συμφωνεί με τα αποτελέσματά μας.

Όσον αφορά την επίδραση της τακτικής επιπολιτισμού στο άγχος και στην κατάθλιψη, ο διαχωρισμός φαίνεται να παρουσιάζει αρνητική σχέση και με τις δύο ψυχικές παθήσεις, σε αντίθεση με την εναρμόνιση που στη συγκεκριμένη έρευνα δεν εμφανίζει άμεση σχέση ούτε με το άγχος αλλά ούτε και με την κατάθλιψη. Η αρνητική σχέση του διαχωρισμού με το άγχος και την κατάθλιψη έρχεται σε συνέπεια με το ένα σκέλος της δεύτερης υπόθεσής μας, σύμφωνα με την οποία ο διαχωρισμός συνδέεται με λιγότερο άγχος και λιγότερη κατάθλιψη. Όμως, όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, το ότι η εναρμόνιση δεν παρουσιάζει καμία σχέση, ούτε θετική ούτε αρνητική, με την ψυχική υγεία δεν συμφωνεί με το άλλο σκέλος της δεύτερης υπόθεσης, σύμφωνα με την οποία η εναρμόνιση αναμενόταν να συνδέεται με περισσότερο άγχος και κατάθλιψη.

Το συγκεκριμένο εύρημα είναι συνεπές με τις υποθέσεις μας, αλλά και με άλλες έρευνες που δείχνουν ότι ο διαχωρισμός μπορεί να είναι ιδιαίτερα ωφέλιμος για την ψυχική υγεία (Haahm,

Lahiff & Guterman, 2003. Safdar, Lay & Struthers, 2003. Jasinskaja-Lathi et al., 2003). Έρχεται, όμως, σε αντίθεση με τη βασική παραδοχή του μοντέλου επιπολιτισμού του Berry (2006, 2005, 2001, 1992. Berry & Kim, 1988. Berry et al., 1987), σύμφωνα με το οποίο ο ιδανικότερος τύπος επιπολιτισμού για την ψυχολογία του μετανάστη είναι η εναρμόνιση. Μια πιθανή εξήγηση για το λόγο που ο διαχωρισμός μπορεί να είναι ιδιαίτερα ωφέλιμος δίνεται από τη Sue (2005), η οποία αναφέρεται στο λεγόμενο «κόστος του επιπολιτισμού», το οποίο έχει να κάνει με την πολιτισμική σύγκρουση που βιώνει το άτομο όταν έρχεται αντιμέτωπο με δύο πολύ διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια κοινωνικοποίησης. Η εναρμόνιση στη χώρα υποδοχής, αν και μπορεί να επιτευχθεί, κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει με μεγάλο προσωπικό κόστος από το ίδιο το άτομο, αλλά και με μεγάλο κόστος όσον αφορά την αποδοχή του ατόμου από την εσω-ομάδα του. Επειδή το κόστος αυτό για πολλά άτομα, και ιδιαίτερα για άτομα με αλληλοεξαρτώμενη κατασκευή του εαυτού, που δίνουν προτεραιότητα στην ομάδα και όχι στον εαυτό, όπως επίσης σε συλλογικούς αντί για προσωπικούς στόχους, είναι πραγματικά δυσβάσταχτο, επιλέγεται ο διαχωρισμός.

Αναφορικά με το αν η κατασκευή του εαυτού αποτελεί μεσολαβούσα μεταβλητή στη σχέση μεταξύ επιπολιτισμού και ψυχικής υγείας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, αν και ο διαχωρισμός φαίνεται να ασκεί περισσότερη επίδραση στην κατάθλιψη όταν συνδυάζεται με την κατασκευή του εαυτού, ωστόσο δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις ώστε η κατασκευή του εαυτού να ορισθεί ως μεσολαβούσα μεταβλητή. Συνεπώς, η τρίτη μας υπόθεση δεν επιβεβαιώνεται, αν και υπάρχουν ενδείξεις ότι η σχέση μεταξύ της κατασκευής του εαυτού, του επιπολιτισμού και της ψυχικής υγείας πρέπει να μελετηθεί περαιτέρω.

Κάποιοι προβληματισμοί που μπορούν να τεθούν για περαιτέρω μελλοντική έρευνα με βάση τα αποτελέσματα που μόλις παρουσιάστηκαν είναι μήπως ο διαχωρισμός τελικά είναι ένας ιδιαίτερα προστατευτικός μηχανισμός για όσους μετανάστες βιώνουν μεγάλο αντιλαμβανόμενο ρα-

τισμό. Είναι πιθανό, επίσης, όσοι επιλέγουν το διαχωρισμό να λαμβάνουν μεγαλύτερη κοινωνική στήριξη από τους ομοεθνείς τους, οπότε και η αυτοεκτίμησή τους να επηρεάζεται από τους ομοεθνείς και όχι τους αλλοεθνείς, τους οποίους, με το διαχωρισμό, τους έχουν κατά κάποιο τρόπο απορρίψει. Προκειμένου να διαπιστωθεί η ακριβής αλληλεπίδραση μεταξύ όλων αυτών των παραγόντων, είναι απαραίτητο να μελετηθούν στην ίδια έρευνα οι παράγοντες της κοινωνικής στήριξης, του αντιλαμβανόμενου ρατσισμού, της αυτοεκτίμησης, αλλά και άλλων, όπως η εθνική ταυτότητα που, όπως προκύπτει από έρευνες, ασκεί σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία (Phinney, Cantu & Kurtz, 1997. Roberts et al., 1999). Απαραίτητο είναι επίσης στις ελληνικές έρευνες να μελετηθούν και μετανάστες που προέρχονται από πολιτισμούς πολύ διαφορετικούς από τον ελληνικό πολιτισμό, όπως είναι οι Ινδοί, οι Κινέζοι και οι Αφρικανοί. Η σύγκρισή τους με μετανάστες βαλκανικής καταγωγής πιθανόν να δια φωτίσει τη σχέση μεταξύ πολιτισμού, επιπολιτισμού και ψυχικής υγείας.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας, οι βασικότερες εκ των οποίων είναι ο μικρός αριθμός των συμμετεχόντων και η απουσία αποτελεσμάτων που αφορούν την αφομοίωση και την περιθωριοποίηση λόγω της χαμηλής εσωτερικής αξιοπιστίας των συγκεκριμένων κλιμάκων. Ένας άλλος παράγοντας αφορά κάποια γενικότερα μεθοδολογικά προβλήματα που παρουσιάζουν οι κλίμακες Likert στη μέτρηση της ανεξάρτητης και της αλληλοεξαρτώμενης κατασκευής του εαυτού. Σύμφωνα με τον Heine και τους συνεργάτες του (2002), μετά τη διεξαγωγή τριών διαφορετικών μελετών, ένα πολύ βασικό πρόβλημα που παρουσιάζει η συγκεκριμένη κλίμακα αφορά την επίδραση που ασκεί η εκάστοτε ομάδα αναφοράς με την οποία συγκρίνεται το άτομο προκειμένου να απαντήσει σε ερωτήσεις που αφορούν τις αξίες και τις στάσεις του. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την κοινωνική σύγκριση προκειμένου να αξιολογήσουν τη συμπεριφορά τους. Το πρόβλημα είναι ότι, ενώ η κοινωνική σύγκριση είναι

μια οικουμενική διαδικασία, η ομάδα που επιλέγουν τα άτομα για να συγκριθούν μαζί της προκειμένου να απαντήσουν σε μια κλίμακα αξιών τύπου Likert διαφέρει από πολιτισμό σε πολιτισμό. Οπότε οι απαντήσεις που δίνονται προέρχονται από διαφορετικά κριτήρια και γι' αυτόν το λόγο είναι σε μεγάλο βαθμό ανακριβείς. Όταν μάλιστα μελετώνται μετανάστες διαφορετικού πολιτισμικού πλαισίου, τότε οι διαφορές στις εκάστοτε ομάδες αναφοράς που χρησιμοποιεί το άτομο για να απαντήσει δεν μπορεί παρά να είναι μεγάλες.

Τέλος, ένα άλλο πρόβλημα που αφορά την κλίμακα της κατασκευής του εαυτού, με την υποκλίμακα της ανεξάρτητης και την υποκλίμακα της αλληλοεξαρτώμενης, είναι ότι το κάθε άτομο λαμβάνει δύο τιμές στην κατασκευή του εαυτού, ένα για την ατομικιστική κατασκευή του εαυτού και ένα για τη συλλογική. Ενώ σε επίπεδο θεωρίας οι δύο αυτές έννοιες, η ατομικιστική και η συλλογική κατασκευή του εαυτού, συνυπάρχουν στο κάθε άτομο, με τη μία εκ των δύο συνήθως να υπερισχύει έναντι της άλλης, σε πρακτικό-μεθοδολογικό επίπεδο είναι απαραίτητο αυτές οι δύο έννοιες (ατομικιστική και συλλογική κατασκευή του εαυτού) να διακριθούν, ώστε να διευκρινιστεί καλύτερα η σχέση μεταξύ επιπολιτισμού και κατασκευής του εαυτού. Κάτι τέτοιο, όμως, απαιτεί μεγαλύτερο αριθμό δείγματος από αυτόν της συγκεκριμένης έρευνας, ώστε να είναι δυνατή η υποδιαίρεσή του σε περισσότερες κατηγορίες, ώστε το κάθε άτομο να περιλαμβάνεται σε μία μόνο κατηγορία.

Παρ' όλα αυτά, τα παραπάνω ευρήματα υποδεικνύουν ότι η κατασκευή του εαυτού είναι ένας μάλλον σημαντικός παράγοντας για την επιλογή τακτικής επιπολιτισμού, οπότε ο παράγοντας του πολιτισμού των μεταναστών αξίζει να μελετηθεί περαιτέρω σε έρευνες που μελετούν τον επιπολιτισμό μεταναστών. Επιπλέον, αξίζει να μελετηθεί περαιτέρω η σύνδεση μεταξύ τακτικών επιπολιτισμού και ψυχικής υγείας, ώστε να είμαστε σε θέση να πούμε για ποιους μετανάστες πιθανόν να είναι ωφέλιμος ο διαχωρισμός και για ποιους μετανάστες πιθανόν να είναι ωφέλιμη η εναρμόνιση.

Βιβλιογραφία

- Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Barry, D. T. (2005). Measuring acculturation among male Arab immigrants in the United States: An exploratory study. *Journal of Immigrant Health*, 7(3), 179-184.
- Barry, D. T. (2003). Cultural and demographic correlates of self-reported guardedness among East Asian immigrants in the US. *International Journal of Psychology*, 38(3), 150-159.
- Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. In D. Sam, & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (pp. 43-58). Cambridge: University Press.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W. (2005). Conceptual approaches to acculturation. In K. M. Chun, P. B. Organista and G. Marin (Eds.), *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research* (pp. 17-38). Washington: American Psychological Association.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, H. M., & Dasen, P. R. (1992). *Cross-cultural psychology*. Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International migration*, xxx, 69-78.
- Berry, J. W. & Kim, U. (1988). Acculturation and mental health. In P. R. Dasen, J. W. Berry & N. Sartorius (Eds.), *Health and cross-cultural psychology* (pp. 207-238). New York: Sage Publications.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T., & Mok, D. (1987).

- Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21(3), 491-511.
- Bhugra, D. (2000). Migration and Schizophrenia. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 102, 68-75.
- Brislin, R. W. (1970). Back-translation for cross-cultural research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1, 185-216.
- Γεώργας, Δ. Γ. & Παπαστυλιανού, Α. (1993). *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα. Ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.
- Chakraborty, A. & McKenzie, K. (2002). Does racial discrimination cause mental illness? *The British Journal of Psychiatry*, 180(6), 475-480.
- Charalabaki, E., Bauwens, F., Stefanos, G., Madianos, M. G., & Mendlewicz, J. (1995). Immigration and Psychopathology: A Clinical Study. *European Psychiatry*, 10, 237-244.
- Δαφέρμος, Β. (2005). *Κοινωνική Στατιστική με το SPSS*. Αθήνα: Εκδόσεις Ζήση.
- Eaton, W. & Harrison G. (2000). Ethnic disadvantage and schizophrenia. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 102, 38-44.
- Fernando, S. (1992). Racism and the health of ethnic minorities. *International Migration*, xxx, 87-95.
- Fountoulakis, K., Iacovides, A., Kleanthous, S., Samolis, S., Kaprinis, S., Sitzoglou, K., Kaprinis, G. & Bech, P. (2001). Reliability, validity and psychometric properties of the Greek translation of the Center for Epidemiological Studies-Depression (CES-D) Scale. *BMC Psychiatry*, 1, 1:3.
- Franzini, L. & Fernandez-Esquer, M. E. (2004). Socioeconomic, cultural and personal influences on health outcomes in low income Mexican-origin individuals in Texas. *Social Science and Medicine*, 59, 1629-1646.
- Georgas, J., Berry, J. W., Van de Vijver, F. J. R., Kagitcibasi, C., & Poortinga, Y. H. (2006). *Families across cultures: A 30-nation psychological study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilvarry, C. M., Walsh, E., Samele, C., Hutchinson, G., Mallett, R., Rabe-Hesketh, S., Fahy, T., van Os, J. & Murray, R. M. (1999). Life events, ethnicity and perceptions of discrimination in patients with severe mental illness. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* (34), 600-608.
- Gungor, D. (2007). The interplay between values, acculturation and adaptation: A study on Turkish-Belgian adolescents. *International Journal of Psychology*, 42(6), 380-392.
- Hahm, H. Lahiff, M. & Guterman, N. B. (2003). Acculturation and parental attachment in Asian-American adolescents alcohol use. *Journal of adolescent health*, 33, 119-129.
- Heine, S. J., Lehman, D. R., Peng, K. & Greenholtz, J. (2002). What's wrong with cross-cultural comparisons of subjective likert scales? The reference-group effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 903-918.
- Hui, C. H. & Villareal, M. J. (1989). Individualism-collectivism and psychological needs. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 2(3), 311-323.
- Hunt, L. M. Schneider, S. & Comer, B. (2004). Should "acculturation" be a variable in health research? A critical review of research on US Hispanics. *Social Science & Medicine*, 59, 973-986.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G. & Schmitz, P. (2003). The interactive nature of acculturation: perceived discrimination, acculturation attitudes and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel and Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 79-97.
- Iwamasa, G. Y. & Hillard, K. M. (1999). Depression and anxiety among Asian American Elders. *Clinical Psychology Review*, 19(3), 343-357.
- Ιωακείμογλου, Η. (2001). Οι μετανάστες και η απασχόληση. Στο Α. Μαρβάκης, Δ. Παρσανόγλου & Μ. Παύλου (Επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα* (σσ. 81-95). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kagitcibasi, C. (1994). A critical appraisal of individualism and collectivism: Toward a new formulation. In U. Kim, H. C. Triandis, C. Kagitcibasi, S-C. Choi & G. Yoon (Eds.), *Individualism Collectivism: Theory, Method, and Applications* (pp. 52-66). California: Sage Publications.
- Καρύδης, Β. Χ. (1996). *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήσης.

- Κατέρη, Ε., Πουρκός, Μ., & Νέστορος, Ι. Ν. (2002). Πολιτισμός και ψυχοπαθολογία: συνεπαγωγές των πολιτισμικών διαφορών για την ψυχολογική γνώση και την ψυχοθεραπευτική προσέγγιση. Στο Ν. Πολεμικός, Μ. Καϊλα & Φ. Καλαβάσης (Επιμ.) *Εκπαιδευτική, Οικογενειακή και Πολιτική Ψυχοπαθολογία: Τόμος Α: Θέματα Ψυχοπαθολογίας σε Παιδιά και Εφήβους* (σσ. 366-387). Αθήνα: Ατραπός.
- Κοιλιάρη, Α. (1997). *Ξένος στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Koneru, V. K., Weisman de Mamani, A. G., Flynn, P. M. & Betancourt, H. (2007). Acculturation and mental health: Current findings and recommendations for future research. *Applied and Preventive Psychology, 12*, 76-96.
- Κυριάκου, Ι. (2004). Στατιστικά Δεδομένα για τους Μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μελέτη για λογαριασμό του Ι.Μ.Ε.Π.Ο. από το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης Ι.Α.Π.Α.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο. <http://www.mmo.gr>.
- Λιάκος, Α. & Γιαννίτση, Σ. (2002). Ερωτηματολόγιο Άγχους του Spielberger (State-Trait Anxiety Inventory). Στο Α. Σταλίκας, Σ. Τριλίβα & Π. Ρούσση (Επιμ.), *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα* (σ. 81). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Lianos, T. P., Sarris, A. H. & Katseli, L. T. (1996). Illegal immigration and local labor markets: the case of northern Greece. *International Migration, xxxiv* (3), 449-467.
- Liem, R., Lim, B. A. & Liem, J. H. (2000). Acculturation and emotion among Asian Americans. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 6*(1), 13-31.
- Mallett, R., Leff, J, Bhugra, D., Pang, D. & Zhao, J. H. (2002). Social environment, ethnicity and schizophrenia. *Societal Psychiatry Psychiatric Epidemiology, 37*, 329-335.
- Markus, H. R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion and motivation. *Psychological Review, 98*(2), 224-253.
- Moghaddam, F. M., Taylor, D. M., Ditto, B., Jacobs, K. & Bianchi, E. (2002). Psychological distress and perceived discrimination: a study of women from India. *International Journal of Intercultural Relations, 26*(4), 381-390.
- Morgan, C., Mallett, R., Hutchinson, G. & Leff, J. (2003). Negative pathways to psychiatric care and ethnicity: the bridge between social science and psychiatry. *Social Science and Medicine, 10*, 204-217.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ., Ντάλλα, Μ., Παπαθανασίου, Α. Χ., Τάκης, Ν. & Παυλόπουλος, Β. (2006). Εθνική ταυτότητα, τακτικές επιπολιτισμού και ψυχική ανθεκτικότητα μεταναστών/παλινοστούτων μαθητών. Στο Π. Κορδούτης & Β. Παυλόπουλος (Επιμ.), *Πεδία έρευνας στην Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ατραπός.
- Μουσούρου, Λ. Μ. (1991). *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Nesdale, D. & Mak, A. S. (2003). Ethnic identification, self-esteem and immigrant psychological health. *International Journal of Intercultural Relations, 27*, 23-40.
- Nezlek, J. B., Kafetsios, K. & Smith, V. C. (2008). Cross and within culture relationships between day-to day affect and self-construal. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 39*(4), 366-372.
- Noh, S., Beiser, M., Kaspar, V., Hou, F. & Rummens, J. (1999). Perceived racial discrimination, depression and coping: A study of Southeast Asian Refugees in Canada. *Journal of Health and Social Behaviour, 40*(3), 193-207.
- Ντάλλα, Μ., Καραδήμας, Β. & Πράπας, Χ. (2004). Μετανάστευση και ψυχική υγεία σε μετανάστες από την Αλβανία και παλινοστούτες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. *Τετράδια Ψυχιατρικής, 87*, 103-113.
- Nguyen, H. H., Messe, L. & Stollak, G. E. (1999). Toward a more complex understanding of acculturation and adjustment: Cultural involvements and psychosocial functioning in Vietnamese youth. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 30*(5), 5-31.
- Παπαστυλιανού, Α. (2008). Πολυπολιτισμική συμβουλευτική και θεραπεία σε γυναίκες μετανά-

- στρες. Ψυχοκοινωνικοί παράγοντες και δεξιότητες. *Ψυχολογία*, 15(1), 90-118.
- Παπαστυλιανού, Α. (2000). Ψυχοκοινωνική προσαρμογή και στρες σε αγγλόφωνους, Πόντιους και Βορειοηπειρώτες εφήβους μαθητές στην Ελλάδα. *Παιδί και Έφηβος*, 2(1), 112-132.
- Phinney, J. S., Madden, T. & Santos, L. J. (1998). Psychological variables as predictors of perceived ethnic discrimination among minority and immigrant adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(11), 937-953.
- Phinney, J. S., Cantu, C. L. & Kurtz, D. A. (1997). Ethnic and American identity of self-esteem among African American, Latino, and White adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(2), 165-185.
- Πουλοπούλου, Η. Ε. (1994). *Το δημογραφικό*. Αθήνα: Έλλην.
- Radloff, L. S. (1977). The CES-D scale: A self-report depression scale for research in the general population. *Applied Psychological Measurement*, 1(3), 385-401.
- Redmond, M. V. (2000). Cultural distance as a mediating factor between stress and intercultural communication competence. *International Journal of Intercultural Relations*, 24, 151-159.
- Roberts, R. E., Phinney, J. S., Mase, L. C., Chen, Y. R., Roberts, C. R. & Romero, A. (1999). The structure of ethnic identity of young adolescents from diverse ethnocultural groups. *Journal of Early Adolescence*, 19(3), 301-322.
- Ρούσσο, Π. Α. & Τσαούσης, Γ. (2006). *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ryder, A. G., Alden, L. E. & Paulgus, D. L. (2000). Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(1), 49-65.
- Σαββίδου, Μ., Ζήση, Α. & Ρόντος, Κ. (2006). Γυναίκες μετανάστριες στο νησί της Λέσβου: Τακτικές επιπολιτισμού και ψυχική υγεία. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 93, 112-121.
- Safdar, S., Lay, C. & Struthers, W. (2003). The process of acculturation and basic goals: Testing a multidimensional individual difference acculturation model with Iranian immigrants in Canada. *Applied Psychology: An International Review*, 52(4), 555-579.
- Salant, T. & Lauderdale, D. S. (2003). Measuring Culture: A Critical Review of Acculturation and Health in Asian Immigrant Populations. *Social Science and Medicine*, 35, 1-20.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: conceptual background and core components. In D. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (pp. 11-27). Cambridge: University Press.
- Singelis, T. M. & Brown, W. J. (1995). Culture, self, and collectivist communication. Linking culture to individual behavior. *Human Communication Research*, 21(3), 354-389.
- Singelis, T. M. & Sharkley, W. F. (1995). Culture, self-construal and embarrassment. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 26, 622-645.
- Singelis, T.M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.
- Smith, P. B. & Bond, M. H. (2005). *Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία (Α. Παπαστυλιανού Επιμ)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-Collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69 (6), 907-924.
- Triandis, H. C. (1994). Theoretical and methodological approaches to the study of Collectivism and Individualism. In U. Kim, H. C. Triandis, C. Kagitcibasi, S-C. Choi & G. Yoon (Eds.), *Individualism Collectivism: Theory, Method, and Applications* (pp. 41-52). California: Sage Publications.
- Σπανέα, Ε. & Καλαντζή-Αζίζι, Α. (2006). Ψυχοκοινωνικοί παράγοντες, διαδικασία επιπολιτισμού και ψυχική υγεία σε οικονομικούς μετανάστες από την Αλβανία και τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. *Ψυχολογία*, 15(1), 32-54.
- Spielberger, G. D., Gorush, R. L. & Lushene, R. E. (1970). *The State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

- Streit, U., Leblanc, J. & Mekki-Berrada, A. (1998). A Moroccan woman suffering from depression: migration as an attempt to escape. *Culture Medicine and Psychiatry*, 20, 445-463.
- Sue, S. (2005). Foreword. In K. M. Chun, P. B. Organista & G. Marin (Eds.), *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research* (pp. xvii-xxi). Washington: American Psychological Association.
- Vermeulen, H., Attenkum, M. V., Pennings, T. & Lindo, F. (1990). Έλληνες στην Ολλανδία. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- Yamada, A-M. & Singelis, T. M. (1999). Biculturalism and self-construal. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(5), 697-709.
- Wong-Rieger, D. & Quintana, D. (1987). Comparative acculturation of Southeast Asian and Hispanic immigrants and sojourners. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 18(3), 345-362.

The influence of self-construal on acculturation of Indian and Albanian immigrants in Greece: the implications for psychological health

EVANGELIA KATERI¹

EVANGELOS KARADEMAS²

ABSTRACT

Even though acculturation is considered to be an important and well documented factor of immigrants' psychological health, few studies have examined the effects of immigrants' cultural values on the choice of acculturation strategy and on psychological health. The aim of the present study is to test the influence of immigrants' self-construal on the choice of acculturation strategy. A second aim is to examine the influence of acculturation on psychological health, as well as to determine the interaction between all these three factors, i.e., self-construal, acculturation and psychological health. In a sample of 120 immigrants, 62 of whom were Indians and 58 Albanians, we found that integration correlates positively with interdependent self-construal and with independent self-construal, whereas separation correlates neither with independent nor with interdependent self-construal. Also, there is a statistically significant difference between the participants with high and low level of independent self-construal, with the difference to being favor of the participants with high level of independent self-construal. As far as the relationship between acculturation and psychological health is concerned, we found that separation correlates negatively with anxiety and with depression, whereas integration does not correlates neither with depression nor with anxiety. Even though self-construal, in conjunction with separation, is responsible for a significant proportion of depression, the results do not meet the criteria in order to conclude that self-construal is a mediator between separation and depression.

Key words: Acculturation, Integration, Separation, Independent self-construal, Interdependent self-construal, Anxiety, Depression.

1. *Address:* Ph.d. Student, Department of Psychology, University of Crete/Clinical Psychologist (Msc.). Barnali 19, Rethymnon, 74100, Tel. 28310 57566, E-mail: ekateri@gmail.com

2. *Address:* Department of Psychology, University of Crete, 74100, Gallos, Rethymnon. Tel.: 28310 77532, Fax 28310 77578, E-mail: karademias@psy.soc.uoc.gr